



НА СЕРТОБЕТ  
СНАРИБТ

Мъри Лейнстър

Дупката на ключалката

*Известна е историята за психолога, който изучавал интелигентността на шимпанзетата. Той завел едно шимпанзе в стая, пълна с играчки, излязъл, затворил вратата и се залепил на ключалката, за да види какво прави шимпанзето. Установил, че се взира в светнало от интерес кафяво око на няколко сантиметра от него. Шимпанзето гледало през ключалката, за да види какво прави психологът.*

Когато доведоха Бъч в лунната станция, разположена в кратера Тихо<sup>1</sup>, Бъч сякаш се сви на топка, щом във въздушния шлюз се включи спиралата на гравитационното поле. Бъч просто не подлежи на описание. Целият беше само очи, имаше мършапи ръце и крака, бе много млад и дишаше, без да използва въздух. Тези, които го бяха уловили, го предадоха на Уърдън и той получи една безжизнена мъхната топка с огромни, пълни с ужас очи.

– Луди ли сте? – ядоса се Уърдън. – Може ли така да го внасяте? Ако беше човешко бебе, щяхте ли с такава лекота да го заведете на място с гравитация, осем пъти по-голяма от земното притегляне? Махайте се оттук!

И Уърдън хукна към стаята, която бяха приготвили, ако се появи някой като Бъч. В едната част на помещението бяха построили подобие на пещера, която да служи за жилище, а другата част представляваше човешка класна стая. Спиралата за създаване на гравитация под това място беше изключена, така че обитателите ѝ да се намират при условията, каквито се срещат на открито.

Навсякъде другаде под помещенията имаше механизми, които създават нормално земно притегляне, иначе служителите щяха непрекъснато да страдат от морска болест. Бяха донесли Бъч именно в такава част от станцията, а там той не можеше дори да помръдне тъничката си космата лапа.

В стаята, където Уърдън сложи Бъч на пода, беше обаче съвсем друго. Самият Уърдън не се чувствуваше добре: тежеше само десет килограма вместо нормалните осемдесет. Олюляваше се и се поклащаше като човек, който се намира на лунната повърхност, без да е подпомогнат от изкуствена гравитация.

Ала за Бъч гравитацията бе нормална. Кълбото, на което се бе свил, се разпусна и той внезапно се втурна през стаята към пещерата в другия край. Пещерата беше изработена много добре. Имаше метър и петдесет

---

1. На името на датския астроном Тихо Брахе (1546–1601 г.) – Б.пр.

високи скални отломъци с формата на палячовски шапки, характерни за местата, където живееше народът на Бъч. Върху една плоска скала беше поставен клатещ се камък, чиито стърчащи издатини бяха завързани с тел, за да се попречи на Бъч да ги отмести, ако му хрумне нещо.

Бъч се отдалечи сред този познат пейзаж. Покатери се на един от острите зъбери и като стигна недалече от върха, обгърна го с лапи. После замря. Уърдън стоеше и го гледаше. Бъч не се помръдна дълго, сякаш се мъчеше да възприеме колкото може повече от заобикалящата го обстановка, без да движи дори очите си.

Изведнъж Бъч помръдна глава. Възприе още малко от обстановката. После се размърда за трети път и Уърдън остана с впечатлението, че Бъч го гледа невероятно съсредоточено – не му беше ясно дали гледаше уплашено, или умолително.

– Аха! – рече Уърдън. – Значи това е предназначението на тия камъни! Един вид легла, пръчки за кацане или полози, а? Е, приятелю, аз ще ти бъда бавачката. Мръсен номер ти погодихме, но нямаше как.

Уърдън знаеше, че Бъч не разбира думите му, но му говореше така, както хората разговарят с кучета или с бебета. Изглежда глупаво, но е необходимо.

– Ще те възпитаме така, че да станеш предател на племето си – каза Уърдън малко мрачно. – Не ми се нрави, но се налага. И като част от заговора аз ще се държа много добре с тебе. Истинската доброта би изисквала да те убия, но не мога да го направя.

Бъч го гледаше втренчено, без да мига и без да се помръдва. По нещо приличаше на земна маймуна, но приликата не беше голяма. Външният му вид беше страшно нелеп и будеше съжаление. Уърдън продължи горчиво:

– Това е детската ти стая, Бъч. Чувствавай се като у дома си! – И Уърдън излезе, като затвори вратата подире си. Хвърли поглед към видеоекраните отвън, които показваха вътрешността на стаята от четири различни ъгъла. Доста дълго време Бъч стоя неподвижно. После се плъзна надолу и слезе на пода. Не обърна повече внимание на пещерата, а прояви любопитство към онази част от стаята, която бе направена по образец на човешката култура. Разгледа всичко със свръхголемите си кротки очи. Докосна се до всеки предмет с мъничките си лапи, невероятно наподобяващи човешки ръце. Пипаше обаче предпазливо. Когато престана да оглежда, всичко си беше на мястото.

Върна се бързо при конусовидната скала, изкатери се нагоре, отново я обгърна с лапи, взе да примигва и явно заспа. Когато Уърдън,

уморен да гледа екраните, си тръгна, Бъч стоеше все така неподвижен, със затворени очи.

Цялата работа беше абсурдна и будеше негодувание. Първите хора, стъпили на Луната, знаеха, че в този свят няма живот. Астрономите твърдяха това от сто години насам, а първите две експедиции, изпратени там от Земята, не бяха намерили никакви доказателства, противоречащи на тази теория.

Един член на третата експедиция обаче беше забелязал нещо, което се движи сред извисяващите се скали на лунния пейзаж, беше стрелял по него и така бяха открити тези създания. Естествено умът не го побираше как може да има живи същества без въздух и вода. Но роднините на Бъч всъщност живееха при малко по-различни условия.

Изпратиха на Земята тялото на първото живо същество, убито на Луната, и биолозите се възмутиха. Макар че имаха на разположение екземпляр за дисекция и изследвания, те бяха по-склонни да твърдят, че не вярват в съществуването му. Така че четвъртата, петата и шестата лунни експедиции се занимаваха с лов на косматите животинки, за да доставят още екземпляри в името на науката.

Двама души от шестата експедиция загинаха по време на лов – скафандрите им бяха продупчени с някакви оръжия. Седмата експедиция беше избита до крак. Роднините на Бъч явно не бяха съгласни да бъдат убивани за биологическа колекция.

Едва когато десетата експедиция, състояща се от четири кораба, си направи база в кратера Тихо, хората донякъде се поуспокоиха, че могат безпрепятствено да кацат и да отлитат от Луната. Но дори и тогава работещите в станцията живееха с чувството, че се намират в непрекъснатата обсада.

Уърдън изпрати доклад до Земята: при излизане с луноходи бяха заловили новородено лунно създание и го бяха донесли в станцията Тихо. Беше живо, настанено в специално приготвеното за целта помещение. Нямахше признаци да е пострадало. Изглежда, не му пречеше да се намира в обстановка, където се диша въздух, от какъвто нямаше нужда. Беше подвижно, проявяваше любопитство и си личеше, че е интелигентно.

Засега нямаша представа какво употребява за храна, ако въобще се хранеше, макар че имаше уста като предишните екземпляри, а също и зъбовидни израстъци. Уърдън щеше да докладва подробно развитието на нещата. Засега беше оставил Бъч да свиква с новата обстановка.

Уърдън се разположи в стаята за почивка, за да по-спори с учените

от станцията и за да се помъчи да помисли върху въпроса, независимо, че радарът приемаше програма от Земята. Не му харесваше работата, която му предстоеше, но знаеше, че не може да не я свърши. Бъч трябваше да бъде одомашнен. Трябваше да му се внуши, че е човешко същество, така че човешките същества да открият път, по който да унищожат племето му.

Съществуваха наблюдения, правени на Земята: коте, отгледано с новородени кученца, започваше да се смята за куче, а опитомените гъски започваха да предпочитат човешкото общество пред себеподобните си. Някои високо интелигентни птици, научили се да говорят, явно стигаха до убеждението, че са хора, и поведението им придобиваше човешки характер. Ако Бъч реагираше по същия начин, щяха да го превърнат в предател на племето си заради доброто на човечеството. А това бе необходимо!

Хората трябваше да разполагат с Луната и толкова. Лунната гравитация беше една осма от земната<sup>2</sup>. Една ракета можеше да стигне с товар до Луната, но още не съществуваше космически кораб, в състояние да се запаси с гориво за пътуване до Марс или Венера, ако потеглеше от Земята<sup>3</sup>.

Нещата обаче ставаха лесни, ако корабът спреше на Луната, за да се зареди. Горивото щеше да тежи осем пъти по-малко, самият кораб също щеше да има една осма от нормалното си тегло. Така че една ракета, излетяла от Земята с десет варела гориво, можеше да спре на Лунната база и да се издигне отново в Космоса, заредена с двеста или повече от двеста варела.

Ако разполагаше с Луната като база за гориво, човечеството можеше да завладее Слънчевата система. Без Луната хората никога нямаше да се откъснат от родната планета. Луната трябваше да стане тяхна!

Но роднините на Бъч пречеха. Човешкият опит сочеше, че в една безвъздушна пустиня като Луната, с такива чудовищни разлики в температурата на повърхността, не може да съществува живот. Но живот имаше. Племето на Бъч нямаше нужда от кислород, за да диша. Тези създания поглъщаха някаква комбинация от минерали, които си взаимодействаха с други минерали в организмите им, за да ги снабдят с топлина и енергия.

Биолозите смятат сепиите за странни, понеже вместо желязо в

---

2. В действителност една шеста от земната. – Б.пр.

3. Разказът е писан през 1951 г. В наше време вече се изпращат съветски и американски станции от Земята до Марс или Венера. – Б.пр.

кръвта им има мед, а в кръвта на лунните създания и едното, и другото бяха заместени със сложни въглеродни съединения. Нямаше съмнение, че това са все пак интелигентни същества. Използуваха сечива, дялаха камъни, а за метателни оръжия им служеха дълги и остри като игли кристали.

Не разполагаха с метал, разбира се, поради липсата на огън, за да си правят пеци, защото без въздух няма огън. Уърдън обаче си спомни, че в древността са били правени опити за топене на метали и подпалване на дърво с огледала, концентриращи слънчевата топлина. При силната слънчева светлина, огряваша лунната повърхност, без въздухът и облаците да пречат, племето на Бъч можеше да разполага и с метал, стига да си направеха огледала, издълбани по подходящ начин, например като огледалата на земните телескопи.

Точно когато си помисли това, Уърдън изпита странно усещане. Огледа се бързо, защото му се стори, че е видял някакво внезапно движение. На видеоекрана обаче показваха някакъв земен комедиант със смешна шапка на главата. Всички в помещението бяха вперили очи в него.

Уърдън се загледа, в този миг заляха комедианта със сапунена пяна и публиката в студиото, намираща се на 384 400 километра от Луната, се заля в смях и започна да ръкопляска на тънкия хумор в тази сцена. На хората от станцията в кратера Тихо обаче това не се видя достатъчно смешно.

Уърдън стана и се протегна. Отиде да погледне отново екраните, на които се виждаше „детската стая“. Бъч стоеше, без да помръдва върху нелепия конусовиден зъбер. Очите му бяха затворени. Едно косматото и жалко кълбце, откраднато от безвъздушната пустош вън, за да бъде възпитано като предател на своя народ.

Уърдън се прибра в каютата и си легна. Преди да заспи обаче, си помисли, че все пак има някаква надежда за Бъч. Никой нямаше представа как се извършва обмяната на веществата му например. Никой не беше направил догадки с какво се храни. Може би Бъч щеше да умре от гладна смърт. Щеше да има късмет, ако това му се случеше. Но работата на Уърдън се състоеше именно в това, да предотврати подобно нещо.

Роднините на Бъч водеха война с хората. Луноходите, които изпълзваха от станцията (и всъщност се движеха изумително бързо при слабата гравитация), бяха наблюдавани от големооките космати същества иззад големите канари или цепнатините в скалите, разпръснати върху лунната повърхност.

През празното пространство прелитаха остри като игли камъни. Те се пръсваха на парчета при сблъсъка с лунохода, но понякога засядаха във веригите, веригите се чупеха и луноходът спираше да се движи. Налагаше се някой човек да излезе навън, за да почисти мястото или да отстрани повредата, но тогава го засипваше дъжд от хвърлени камъни.

Острите като игли камъни, летящи със скорост над триста метра в секунда, падат на Луната със сила, не по-малка от тази на Земята. Пък и стигат по-далече.

Камъните пробиваха скафандрите. Хората умираха. Сега вече слагаха предпазен щит на веригите, подготвиха изработването на специални, направени от зякчени стоманени плоскости скафандри, които да се използват специално при ремонтни.

Хората, пристигнали с ракети на Луната, трябваше да се обличат с ризници като средновековни рицари и воители! Защото имаше война. Имаше нужда от предател. И Бъч бе избран да стане този предател.

Когато Уърдън влезе отново в „детската стая“ (дните и нощите на Луната са дълги по две седмици, така че за хората в станцията те бяха без значение), Бъч скочи към конусовидния зъбер и се прилепи към върха му. Преди това се беше въртял около люлеещия се камък. Камъкът все още се поклащаше напред-назад върху плоската скала. Сега Бъч се мъчеше да се превърне в едно цяло с каменното острие, а очите му загадъчно гледаха Уърдън.

– Не зная дали въобще ще стигнем до някъде – подхвърли Уърдън.  
– Може да се нахвърлиш отгоре ми, ако те докосна. Е, ще видим.

И Уърдън протегна ръка. Мекото телце (нито топло, нито студено, а с температурата на въздуха в станцията) отчаяно се съпротивляваше. Но Бъч беше много млад. Уърдън го откъсна от скалата и го пренесе в другия край на стаята при човешките учебни съоръжения. Бъч се сви на кълбо и загледа уплашено.

– Правя ти мръсно, като се държа добре към тебе – каза му Уърдън.  
– Ето ти една играчка.

Бъч взе да се върти в ръцете му. Започна бързо да премигва. Уърдън го сложи на земята и нави с ключе малка механична играчка. Тя взе да се движи. Бъч я наблюдаваше съсредоточено. Когато пружината се разви докрай, той погледна Уърдън. Уърдън отново нави играчката. Бъч отново взе да я наблюдава. Когато играчката спря за втори път, Бъч протегна лапата си, приличаща на мъничка ръка.

Невероятно предпазливо Бъч се опита да превърти ключето. Но не му стигнаха силите. Само миг по-късно побягна със скокове към



пещерното жилище. Ключето за навиване представляваше метален кръг. Бъч го надяна върху острието на един камък и взе да върти играчката около камъка. Така я нави. После я сложи на пода и започна да наблюдава как се движи. Уърдън зяпна от учудване.

– Умен си! – кисело каза той. – Лоша работа, Бъч. Известен ти е принципът на лоста. Може да се направи извод, че си на равнището на осемгодишно дете. Жал ми е за тебе, приятелю!

Когато дойде уреченото време за връзка със Земята, Уърдън отново докладва. Бъч се поддава на обучение. Стига му да види веднъж или най-много два пъти как става нещо, и е в състояние да повтори необходимите движения.

– Има и друго – каза Уърдън, като внимаваше да изглежда безразличен. – Бъч не се бои от мене. Разбира, че съм настроен приятелски. Докато го носех, аз му говорех. Усетил е вибрациите на гласа ми в гърдния кош. Преди да го оставя, аз отново му говорих. Той гледаше как мърдам устата си и сложи лапа на гърдите ми, за да усети вибрациите. Аз преместих лапата му върху гърлото си. Вибрациите там са по-силни. Изглежда, това му направи голямо впечатление. Нямам представа как бихте преценили интелигентността му, но според мене е по-интелигентен от човешко дете.

След което Уърдън добави с още по-голямо безразличие:

– Притеснявам се. Да си кажа право, не ми харесва идеята да унищожим тези същества. Те използват сечива и са интелигентни. Мисля, че трябва да се помъчим да общуваме с тях по някакъв начин, да се помъчим да се сприятелим, да престанем да ги убиваме за дисекции.

Известно време, за секунда и половина, докато гласът на Уърдън стигне до Земята, и за още секунда и половина, докато отговорът стигне до Луната, цареше мълчание. После се чу гласът на служителя, който беше дежурен и записваше доклада му:

– Разбрано, господин Уърдън. Чувате се много ясно! – бързо каза той.

Уърдън сви рамене. Лунната станция в кратера Тихо беше важно държавно учреждение. На Луната работеха компетентни специалисти (докато никой политик с пост не би дошъл да рискува скъпоценния си живот), но на Земята, където беше седалището на Бюрото за космически проучвания, нещата се движеха от хора, които получаваха парите си по ведомости. Уърдън изпита жал към Бъч – и към роднините на Бъч.

По-късно Уърдън занесе в „детската стая“ една празна консервена кутия от кафе. Показа на Бъч, че когато говори в нея, дъното ѝ вибрира

също както гърлото му. Бъч се зае усилено да проучва въпроса. Установи, че за да се уловят вибрациите, кутията трябва да е насочена към Уърдън.

Уърдън не се зарадва. Би предпочел, ако Бъч не проявяваше никакъв разум. Но при следващата си среща с него все пак му показва съвсем тънка метална мембрана, опъната върху обръч. Бъч веднага схвана за какво може да я използва.

На следващия сеанс със Земята Уърдън беше ядосан.

– За разлика от нас Бъч, разбира се, не познава звука, защото на Луната няма въздух – каза той накратко. – Но звукът се предава по скалите. Бъч усеща вибрациите на твърдите предмети така, както глухият човек усеща вибрациите на дансинга, ако музиката е достатъчно силна. Не е изключено лунните създания да имат език или код от звуци, които се предават по скалната основа. Те имат някакъв вид комуникация. А щом като са разумни същества и общуват по някакъв начин, значи не са животни и ние не бива да ги унищожаваме в името на собствените си интереси!

Уърдън млъкна. В другия край на комуникационния лъч се намираще главният биолог на Бюрото за космически изследвания. След като отмина неизбежната пауза, чу се ироничният му глас:

– Прекрасно, Уърдън, прекрасно съждение! Но ние трябва да гледаме в перспектива. Проучването на Марс и Венера занимава много общественото мнение. Ако искаме да ни бъдат отпуснати средства, а скоро ще дойде времето това да бъде гласувано, трябва да завоюваме някакви успехи на по-близките планети. Хората го очакват. Ако не започнем работата при горивна база на Луната, интересът им ще спадне!

Уърдън побърза да се намеси.

– Ами ако изпратя филм с Бъч, господине? Той има съвсем човешки вид. Изключително приятен е. Проявява характер. Една-две ленти със записи на уроците, които му давам, ще предизвикат голям интерес!

Отново го подражни чакането, докато гласът му измине стотиците хиляди километри със скоростта на светлината, и след още толкова време се чу отговорът:

– Вижте какво, Уърдън... – започна да изразява съжалението си главният биолог. – Лунните същества убиха доста хора, които общественото мнение на Земята превърна в мъченици на науката. Не можем да представяме в благоприятна светлина същества, които убиват хора! – И после добави иронично: – Но вие напредвате прекрасно, Уърдън, прекрасно! Продължавайте в същия дух!

И образът му изчезна от видеоекрана. Уърдън му обърна гръб и подхвърли няколко груби думи. Бъч беше започнал да му харесва, Бъч му имаше доверие. Сега всеки път, когато Уърдън влезеше в „детската стая“, Бъч се плъзгаше надолу по нелепия „прът“, на който бе „кацнал“, и се хвърляше в прегръдките му.

Бъч беше смешно малък, висок не повече от петдесет сантиметра. Движеше се невероятно леко и пъргаво из стаята, където имаше само лунна гравитация. И беше такова сериозно същество, така внимателно попиваше всичко, което Уърдън му показваше!

Все още се вълнуваше от явлението „звук“. Тананикането или пее-нето (макар че Уърдън не го биваше за това) го караха да изпада в захлас. Щом устните на Уърдън започнеха да се мърдат, Бъч заемаше особена поза и вдигаше мембраната, притиснал към нея мъничкия си пръст, за да улови вибрациите.

Сега, когато схващаше някоя мисъл, която Уърдън се мъчеше да му предаде, Бъч вече сякаш се надуваше. След всеки сеанс на общуване с човека самият Бъч започваше да се държи все повече като човек. Веднъж Уърдън случайно погледна видеоекраните, които шпионираха Бъч, и видя как Бъч съвсем сам съсредоточено повтаря всяко движение и всеки жест на Уърдън. Преструваше се, че предава урок на едно още по-дребно същество. Личеше си, че му доставя голямо удоволствие да се прави на Уърдън!

Уърдън усети, че на гърлото му засяда буца. Беше се привързал неимоверно към мъничето. Стана му страшно мъчно, когато му се наложи да остави Бъч, за да помогне при направата на вибромикрофонен апарат, който да предава вибрациите, които може да се получат в отговор.

Ако съществата от народа на Бъч наистина общуваха, като почукваха по скалите или по някакъв подобен начин, хората можеха да ги подслушват. Можеха да откриват местоположението им, предварително да научават къде са им направили засада и да приложат смъртоносните военни противомерки на човечеството.

Уърдън се надяваше, че апаратът няма да проработи. Но уви. Когато сложиха апарата на пода в „детската стая“ и започна да говори в микрофона, Бъч усети вибрациите под краката си. Разпозна ги и разбра, че са същите, които се бе научил да различава, когато се предаваха по въздуха.

Мъничето започна възторжено да подскача. Ясно беше, че изразява огромното си удоволствие. А после крачето му взе да тупа и да драска яростно по пода. Получи се особено стържещо почукване, което

микрофонът улови. Бъч наблюдаваше лицето на Уърдън и предаваше звуци, които приличаха на извънредно внимателни стъпки.

– Умряла работа, Бъч – каза унило Уърдън. – Нищо не мога да разбера. Но по всичко личи, че си започнал да ставаш предател. А това ще помогне да бъдат избити няколко твои близки.

Уърдън неохотно докладва на началника на станцията за случилото се. Веднага разположиха микрофони по дъното на каменистия кратер върху станцията и приготвиха още апарати за проучвателните групи, за да се осведомяват дали в близост до тях има лунни същества. За голяма изненада микрофоните около станцията веднага регистрираха резултати.

Скоро слънцето щеше да залезе. Бяха уловили Бъч някъде в средата на триста тридесет и четири часовия лунен ден. През цялото това време (равно на една земна седмица) Бъч не беше приемал каквато и да е храна. Уърдън си направи труда да му предложи всевъзможни вещества – и такива, които ставаха, и такива, които не ставаха за храна на хора. После му занесе най-малко по един образец от лунните минерали, които бяха събрали в станцията.

Бъч разглеждаше всичко с интерес, но не опита нищо. Понеже Уърдън харесваше Бъч, искаше му се Бъч да умре от глад – според него така щеше да е най-добре. Във всеки случай по-добре, отколкото да умре заедно с народа си. И започна да му се струва, че Бъч напоследък е по-муден, не е толкова игрив и енергичен. Уърдън реши, че Бъч е отслабнал от глад.

Залезът напредваше. Педя по педя, крачка по крачка, километър по километър и сянката на километрично високата западна стена на Тихо започна да пропълзява по дъното на кратера. Дойде мигът, когато само средната издатина се осветяваше от слънцето. После сенките запълзяха по източната стена. Скоро и последният тъничък полегат лъч щеше да изчезне, и тогава огромната чаша на кратера щеше да се напълни догоре с мрака на нощта.

Уърдън наблюдаваше как нажежената до бяло светлина изчезва от зъберите. Две седмици нямаше да вижда слънцето. Тъкмо тогава се включи сигналната уредба. Издрънча пронизително и яростно. Чу се съскане от затварящи се врати, които разделяха станцията на изолирани една от друга части.

По високоговорителите прозвуча отзивист глас: „На скалите отвън се чува шум! Звучи като че наблизко разговарят лунни същества! Може да са замислили нападение! Всички да облекат скафандрите си и да

приготвят оръжието си!“

В същия миг изчезна и последната тънка ивица слънчева светлина. Уърдън веднага се сети за Бъч – нямаше скафандър, който да му облече. Но веднага се сепна: та Бъч можеше без скафандър!

Уърдън облече тежката екипировка. Осветлението отслабна. Суровото безвъздушно пространство навън изведнъж се окъпа в светлина. Лъчът със сила милиарди лумени, който дори нощем се използваше да насочва космическите кораби за кацане, беше включен, за да улови в светлината си всяко създание, което може да замисля нещо против изобретателите му. Човек се стряскаше, като видеше колко малко пространство всъщност осветява лъчът и какъв плътен мрак се простира отвъд.

Високоговорителят отново проскърца: „Две лунни създания! Бягат надалече! Движат се на зигзаг! Всеки, който иска да се прицели...“ Насътпи кратко мълчание. Безсмислено беше да се продължава. Ако си облечен в скафандър, трудно е да се прицелиш. „Оставиха нещо!“ – продължи гласът по високоговорителя. Звучеше рязко и притеснено.

– Ще ида да погледна какво е – рече Уърдън. – Стресна се от собствения си глас, но иначе бе изпаднал в апатия. – Досещам се какво може да е.

Няколко минути по-късно Уърдън излезе през въздушния шлюз. Движеше се с лекота, независимо от обемистия скафандър. С него тръгнаха още двама от служителите в станцията. И тримата носеха оръжие, а прожекторът пробиваше светлината напосоки, да не би някой роднина на Бъч да направи опит да се промъкне до тях в тъмното. Загърбил светлината, Уърдън виждаше във висините милиарди звезди, които гледаха към Луната. Зенитът бе пълен с безкрайно малки светли точки с най-различни цветове. Оттук познатите съзвездия изглеждаха десет пъти по-ярки, отколкото от Земята. А самата Земя висеше в пространството ниско над главите им. Беше три-четвърти пълна – чудовищен синкав гигант с четири пъти по-голям диаметър от Луната, с ледени шапки на полюсите и размазани очертания на континентите.

С известно чувство на страх Уърдън отиде до предмета, оставен от роднините на Бъч. Когато го видя, не се учуди много. Представляваше клатещ се камък заедно с плоската поставка, върху която едва се забелязваше ситен прашец, сякаш с горния камък, който имаше формата на яйце, бяха стрили нещо.

Уърдън каза кисело по микрофона:

– Донесли са подарък за Бъч. Роднините му знаят, че сме го уловили жив. Подозират, че е гладен. Оставили са му нещо за ядене, нещо,

което му липсва и от което има нужда.

Нямаше съмнение, че е така. Уърдън не изпита гордост от откритието си. Едно малко същество беше откраднато от враговете на народа си. Държаха го затворено и нямаше с какво да го хранят. Затова някои изключителни храбреци (Уърдън се замисли дали не са били бащата и майката на Бъч) бяха изложили на опасност живота си, за да му оставят храна в този люлеещ се камък – така, че да се разбере, че това е храна.

– Позорна работа – рече горчиво Уърдън. – Както и да е. Да го занесем в станцията. Внимавайте да не се разпилее прахът!

Липсата на чувство за гордост у Уърдън се засили, когато Бъч почти неудържимо се нахвърли върху неизвестния прах. Поглъщаше го пращинка по пращинка и изразяваше огромно задоволство. Уърдън изпита срам.

– В лошо положение си попаднал, Бъч – каза му той. – Досега научих от тебе достатъчно, за да загинат стотици от роднините ти. А те правят опити да те хранят! Аз пък правя от тебе предател, а от себе си негодник.

Бъч предвидливо вдигна мембраната, за да улови вибрациите, предавани по въздуха. Мъничък и пухкав, той бе погълнат от заниманието си. Реши, че ще улавя звука по-добре, ако опре мембраната върху скалата под краката си. После прикрепи микрофона за свързка към Уърдън и зачака.

– Не! – сурово каза Уърдън. – Вие прекалено много приличате на хора. Не ми позволявай да научавам повече, Бъч! Изхитри се и се прави на глупак!

Но Бъч не го разбра. Не след дълго Уърдън вече го учеше да чете.

Странно беше, че микрофоните върху скалите, които бяха давали сигнали за тревога в станцията, не вършеха работа за излизашите луноходи. Сякаш племето на Бъч беше изчезнало напълно от околността. Естествено, ако не настъпеха промени, построяването на горивна база можеше да започне, а изтребването на живите същества да бъде отложено за по-късно. Но наученото от Бъч предлагаше други възможности.

– Ако близките ти продължават да се крият – каза Уърдън на Бъч, – известно време това ще е добре дошло. Но само известно време. Принуждават ме да се опитам да те приспособя към земната гравитация. Ако успея, ще те вземат на Земята в зоологическа градина. И в случай, че успеят, ще изпратят нови експедиции, за да уловят още твои близки за зоологическите градини.

Бъч наблюдаваше Уърдън, без да се помръдне.

– И още нещо – продължи Уърдън. – Със следващата ракета ще пристигнат рудодобивни съоръжения. Поръчано ми е да ти покажа как се работи с тях.

Бъч започна да дращи по пода. Не се разбираше какво иска да каже, но поне ставаше ясно, че не е безразличен. Изглежда, Бъч се радваше на вибрациите от гласа на Уърдън – така, както кучето се радва, когато чува господаря си. Уърдън изсумтя.

– Ние, хората, ви класифицираме като животни, Бъч. А сме решили, че животинският свят трябва да ни се подчинява. Животните трябва да работят за нас. Ако си прекалено схватлив, ще изловим всичките ти роднини и ще ги заставим да копаят минерали. Ти също ще бъдеш заедно с тях. Само че аз не искам да ти се пръсне сърцето от работа в някоя мина, Бъч! Не е честно!

Бъч стоеше като замръзнал. Уърдън си представи как тези мънички пухкави създания ще бъдат затваряни насила в безвъздушното пространство на мините в студените дълбини на Луната, пазени от хора в скафандри, да не би някое същество да избяга и да се върне сред свободата, на която са се радвали преди човешкото нашествие. Пазени с оръжия, да не би да избухне бунт. С наказания за неподчиняващите се или за уморените.

Нямаше да се случи за първи път. Ставало беше с кубинските индианци при идването на испанците. С поробването на негрите в Северна и Южна Америка. В концентрационните лагери.

Бъч се размърда. Сложи малката си космата лапа върху коляното на Уърдън. Уърдън се навъси.

– Лоша работа – каза той сурово. – По-добре е да не се привързвам към тебе. Ти си мило мъниче, но племето ти е обречено. Бедата е, че не сте си направили труда да създадете цивилизация. Но ако имяхте цивилизация, подозирам, че щяхме да я разрушим. Не може да се каже, че ние, хората, будим възхищение.

Бъч отиде до черната дъска. Взе парче лек тебешир (свикналите му на лунна гравитация мускули не можеха да се справят с обикновения твърд тебешир) и със сериозен вид започна да изписва знаци по плочата. Знаците образуваха букви. Буквите образуваха думи. Думите предаваха смисъл.

„Ти – изписа Бъч с равни едри букви пред невярващите очи на Уърдън – добър приятел.“

И се обърна, за да погледне Уърдън. Уърдън пребледня.

– Не съм те учил на тези думи, Бъч! – каза много тихо той. – Какво

си намислил?

Беше забравил, че Бъч приема само вибрациите на гласа му по въздуха или по земята. Но изглежда, и Бъч го беше забравил. Продължи да пише унесено: „Мой приятел вземе скафандър.“ Погледна Уърдън и отново взе да пише: „Изведе ме навън. Аз се върна с тебе.“

И Бъч погледна Уърдън с огромните си, невероятно кротки и добри очи. А мозъкът на Уърдън сякаш се завъртя в черепа. След доста време Бъч добави: „Да.“

Тогава Уърдън наистина замръзна. В „детската стая“ гравитацията беше лунна и човекът беше осем пъти по-лек, отколкото на земята, но усети голяма слабост. Усети и униние.

– Май това е единственото, което мога да направя – изрече бавно той. – Но ще трябва да те отнеса до въздушния шлюз през коридори със земна гравитация.

И Уърдън се изправи. Бъч скочи в ръцете му. Сгуши се и втренчи поглед в лицето на Уърдън. И точно преди Уърдън да прекрачи прага, Бъч протегна мъничката си лапа и предпазливо го погали.

– Докъде стигнахме! – каза Уърдън. – А идеята беше да те направя предател. Чудна работа...

Понесъл свития на кълбо Бъч, който не се чувствуваше добре, дока то бяха подложени на земна гравитация, Уърдън тръгна към въздушния шлюз. Облече скафандър. Излезе навън.

Наближаваше изгрев слънце. Беше изминало доста време и Земята беше в последната си четвърт, така че най-високият връх от скалите, които заобикаляха кратера, блестеше ослепително на светлината. Но звездите все още се виждаха ясно. Уърдън се отдалечи от станцията, като се ориентираше по слънчевите отблясъци върху повърхността.

Три часа по-късно той се завърна. Бъч подскачаше радостно до облечения в скафандър човек. След тях се виждаха още две фигури – по-дребни от Уърдън, но много по-едри от Бъч. Бяха кльошави, космати и носеха нещо. На два километра от станцията Уърдън включи апарата си за връзка. Даде позивните си. В слушалките му се чу изненадан глас.

– Говори Уърдън – каза сухо той. – Бях на разходка с Бъч. Посетихме близките му и водим двама негови братовчеди. Искат да ни дойдат на гости и са донесли подарък. Ще ни пуснете ли да влезем, без да стреляте?

Чуха се изумени възгласи. Настъпи суматоха. Но Уърдън твърдо продължи да върви към станцията. Още един връх беше огрян от изгрева, последван от трети, нажежен до бяло от светлината. Зората



неумолимо настъпваше.

Шлюзът се отвори. Групата, идваща от въздушното лунно пространство, влезе вътре. Когато обаче налягането в шлюза се нормализира и гравитационният механизъм се включи, Бъч и роднините му станаха безпомощни. Наложиха се да ги отнесат на ръце до „детската стая“. Там те се отпуснаха и започнаха да премигват загадъчно, докато хората се трупаха в стаята, където гравитацията беше лунна, или гледаха от прага.

– Нося нещо като послание – каза Уърдън. – Бъч и роднините му искат да се споразумеем. Виждате, че са се оставили на нашето благоволение. Можем да убием и тримата. Предлагат ни да се споразумеем.

Началникът на станцията неловко попита:

– Значи си постигнал и обратна връзка, Уърдън?

– Не съм – отвърна му Уърдън. – Те я постигнаха. Доказаха, че интелектът им е равен на нашия. Отнасяхме се към тях като към животни и ги убивахме за изследвания. Естествено е било да се съпротивляват. Но сега искат примирие. Казват, че никога няма да можем да използваме Луната без скафандри и станции като нашата, а те никога няма да свикнат със земното притегляне. Затова няма нужда да враждуваме. По-добре е да си помагаме.

Началникът на станцията каза сухо:

– Звучи приемливо, но ние изпълняваме заповеди. Обяснихте ли им това, Уърдън?

– Известно им е – отвърна Уърдън. – Затова са се приготвили за защита в случай на нужда. Направили са си съоръжения за топене на метал. Ще получат необходимата температура, като концентрират слънчевата светлина с огледала. Започнали са вече и да работят с газове, затворени в контейнери. Още не са напреднали много с електрониката, но са натрупали теоретични знания и няма да имат нужда от тръби с вакуум, защото живеят във вакуум. Отсега нататък ще се защитават.

Началникът каза тихо:

– Знаете, Уърдън, че наблюдавах Бъч. А и вие не ми се виждате луд. Но ако всичко това стигне до ушите на земните въоръжени сили, чакат ни неприятности. И без друго се опитвах да получа разрешение за военни ракети. Ако вашите приятели имат такива възможности и започнат да водят истинска война като самозащита, може би в отговор ще пристигнат военните кораби.

Уърдън кимна в знак на съгласие:

– Така е. Но нашите ракети не са толкова съвършени, че да се справят далече от горивните си бази, а на Луната не може да се направи

такава база, след като народът на Бъч е цивилизован или поне ще стане цивилизован в следващите няколко седмици. Бъч и събратята му са много умни!

– Боя се, че ще им се наложи да го докажат – каза началникът на станцията. – Откъде изникна изведнъж този културен напредък?

– От нас – каза Уърдън. – Мисля, че за топенето на металите са научили от мене. За изливането им и за инженерните дейности – от механиците на луноходите. А знанията си по геология, тоест по лунология, са получили от вас.

– Как така? – учуди се началникът.

– Намислете си нещо, което искате да направи Бъч – каза мрачно Уърдън. – И го наблюдавайте.

Началникът на станцията зяпна от учудване, после погледна Бъч. Бъч – мъничък, космат и горд – се изправи и направи дълбок поклон. Беше сложил едната си лапа там, където сигурно се намираще сърцето му, а другата тържествено размаха. После се изправи, леко залитна, бързо се покатери в скута на Уърдън и го прегърна през врата с тъпичката си космата ръка.

– Бях си намислил точно такъв поклон – призна си преbledнял началникът на станцията. – Искате да кажете, че ...

– Точно така – прекъсна го Уърдън. – Прадедите на Бъч не са имали въздух, за да издават звуци и да говорят. Затова са развили телепатичните си способности. С течение на времето те без съмнение са създали нещо като музика от звуците, които са се предавали по скалната маса. Но и тяхната музика е като нашата, и в нея не се влага смисъл. Те общуват направо с мисловния апарат. Само че за разлика от тях ние не можем да измъкваме сведения от мозъците им.

– Значи четат мислите ни! – възкликна началникът и облиза пресъхналите си устни. – И когато сме започнали да ги избиваме за изследвания, те са направили опити да общуват с нас. А сега водят война.

– Това е съвсем естествено – рече Уърдън. – На тяхно място не бихте ли постъпили по същия начин? В състояние са да започнат страховтна битка, за да изравнят без усилие базата ни с лунната повърхност. Оставили са ни на мира, за да се учат от нас. Като начало искат да търгуваме.

– Ще трябва да се докладва на Земята – бавно каза началникът на станцията. – Обаче...

– Донесли са мостри – прекъсна го Уърдън. – Искат да разменят диаманти срещу записи. Харесва им нашата музика. Готови са да ни доставят изумруди срещу учебници, нали вече могат да четат! Имат

намерение да си направят атомен реактор, ще искат от нас плутоний в замяна на други неща, които ще ни предложат по-късно. Търгуването при такива условия ще ни излезе по-евтино, отколкото воденето на война!

– Да – съгласи се началникът на станцията. – Логично е. Това са доводи, в които хората биха се вслушали. Но кой...

– Бъч – подсказа му Уърдън. – Всичко е започнало с Бъч. Не ние сме го уловили, те са ни го подхвърлили. Докато е стоял в станцията, той се е ровел в мозъците ни и е предавал наученото на своите събратя. Нали си спомняте, взехме го, за да ги изследваме. Също като историята с психолога, който...

*Известна е историята с психолога, който изучавал интелигентността на шимпанзетата. Той завел едно шимпанзе в стая, пълна с играчки, излязъл, затворил вратата и се залепил на ключалката, за да види какво прави шимпанзето. Установил, че се взира в светнало от интерес кафяво око на няколко сантиметра от него. Шимпанзето гледало през ключалката, за да види какво прави психологът.*

1951

КРАЙ

© 1951 Мъри Лейнстър  
© 1988 Огняна Иванова, превод от английски

Murray Leinster  
Keyhole, 1951

Сканиране и OCR: Мандор, 2001  
Източник: <http://sfbg.us>

**Публикация:**

Складът на световете. Американски фантастични разкази  
Първо издание  
Библиотека „Фантастика“, № 53

Съставител и преводач ОГНЯНА ИВАНОВА, 1988  
Редактор АСЕН МИЛЧЕВ  
Художник ВЕНЕЛИН ВЪЛКАНОВ, 1988  
Библиотечно оформление ВАСИЛ МИЛОВСКИ  
Художествен редактор БОРИС БРАНКОВ  
Технически редактор СПАС СПАСОВ  
Коректор МАЯ ХАЛАЧЕВА

Индекс 11/95376/6287-12-88

Американска. Дадена за печат м. XI.1987 г. Подписана за печат м. XII.1987 г. Излязла от печат м. III.1988 г. Формат 32/70/100, Изд. Коли 17,50. Печатни коли 27. УИК 18,49. Цена 2,82 лева.

Държавно издателство „Отечество“. Пл. „Славейков“ № 1, София  
Държавна печатница „Георги Димитров“, бул. „Ленин“ № 117, София  
с/о Jusautor, Sofia

Преводът е направен по: The Penguin Science Fiction Omnibus (1973); The Golden Apples of the Sun (1970); Short Science Fiction Tales (1963); Tiger by Tail, David MacKAY (1951); The Worlds of Clifford Simak (1953).

Предговор: Въведение, Айзък АЗИМОВ (Из предговорът към „Петдесет научнофантастични разказа“, изд. „Колиър-Макмилън“, Ню Йорк, 1962) – с.5–8;  
Послеслов: Няколко думи за сборника и авторите – О.И [Огняна ИВАНОВА] – с.426–430.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/1348>]